

Gymnázium Jana Keplera
Parléřova 2/118
169 00 Praha 6 – Hradčany

Český euroskepticismus jako důsledek racionální nepozornosti

Maturitní práce
2017/2018

Autor: Martin Hušek

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Tereza Krupová, Ph.D.

Prohlášení

Tímto prohlašuji, že jsem maturitní práci nazvanou *Český euroskepticismus jako důsledek racionální nepozornosti* vypracoval samostatně pod vedením prof. Terezy Krupové a v práci jsem uvedl všechny použité citované a odborné zdroje.

V Praze dne 23. 3. 2018

.....
Martin Hušek

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval M.A. Filipu Matějkovi, Ph.D., který mě velmi ochotně uvedl do teorie racionální nepozornosti a později mě odkázal na výzkum jím publikovaný, stejně tak na výzkumy ostatních ekonomů. Dále bych rád poděkoval Ing. Mgr. Tereze Krupové, Ph.D. za čas věnovaný této maturitní práci a její odborné rady – ohledně formální i věcné stránky. A v neposlední řadě děkuji Emě K. za její trpělivost a toleranci během četných korektur práce.

Obsah

1.0 Úvod.....	5
1.1 Obecná definice teorie racionální nepozornosti.....	5
1.2 Racionální nepozornost v politice	6
1.3 Vztah individua k politice	7
1.4 Emotivní rozhodování a brexit	8
2.0 Hlavní otázky práce	9
3.1 Míra euroskepticismu v České republice	9
3.2 Eurorealismus neboli dlouhodobý euroskepticismus	12
3.3 Okolnosti vstupu České republiky do EU	13
3.4 Nově vznikající politické subjekty	14
3.5 Extrémistické strany a euroskepticismus	15
3.6 Voliči protievropských stran	16
4.1 Původ euroskepticismu voličů extrémistických stran	18
4.2 Dlouhodobý euroskepticismus	19
4.3 Krátkodobý euroskepticismus	20
4.4 Generační diverzita	21
4.5 Legitimní problém legitimacy	22
4.6 Názorové autority	24
5.0 Závěr	25
Použité zdroje	26

1.0 Úvod

Tato maturitní práce studuje euroskepticismus – politické vyhranění vůči Evropské unii, jehož síla se ukázala při referendu Velké Británie o setrvání v EU. Důsledky euroskepticismu v podobě brexitu mě motivovaly, abych se zabýval hlavními kořeny tohoto negativního postoje k Evropské unii a s pomocí statistik, stejně jako publikovaných výzkumů, hledám souvislost mezi českou euroskepsí a fenoménem popsáným teorií racionální nepozornosti. Zhodnocení původu českého euroskepticismu, jeho rozdělení na krátkodobý a dlouhodobý a poznatky publikované v ekonomických a sociologických výzkumech zaměřené na teorii racionální nepozornosti nastínily implikaci, že Evropská unie i české politické elity nedokáží efektivně informovat občany České republiky o hlavních ekonomických a společenských přínosech, které jim členství v tomto ekonomicko- politickém projektu poskytuje. Posouzení vlivu fenoménu racionální nepozornosti občanů České republiky a jeho negativních důsledků na formování objektivního postoje k EU, a to na základě níže uvedených výzkumů, dává jasnou zprávu institucím Evropské unie; efektivním nástrojem k prevenci euroskepticismu je zvyšování informovanosti o projektech EU. Zmíněné tvrzení je pozitivního charakteru, neboť je bezpochyby jednodušší informovat než přesvědčovat o validitě nevalidní ideologie.

1.1 Obecná definice teorie racionální nepozornosti

Nepochybně žijeme ve světě, ve kterém je každý z nás obklopen velkým množstvím informací. A právě toto nepřeborné množství informací má za následek často zjevně nelogické chování lidí, a to na všech společenských úrovních. Iracionální chování jedince i skupiny se snaží pochopit ekonomická teorie racionální nepozornosti (vycházející z behaviorální ekonomie), která konfrontuje lidské chování právě s modelem racionální nepozornosti.

„Výzkum teorie racionální nepozornosti se zaměřuje na ekonomické důsledky lidské neschopnosti zpracovávat a vyhodnocovat velké množství informací, kterému jsme dnes vystavováni – ať už jde o informace o současném stavu finančních trhů, dovednostech zaměstnanců, nebo charakteristik hypotečních úvěrů.“¹

¹CERGE-EI: Oxfordská univerzita přizvala k pořádání mezinárodní konference CERGE-EI, iForum [online], 30. 09. 2014, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://iforum.cuni.cz/IFORUM-15369.html>

Z teorie například vyplývá, že průměrný žadatel o hypotéku si *nechá vypracovat nabídku pouze dvou komerčních bank*², což umožňuje hypotečním bankám s vysokou úrokovou mírou nabízet nevýhodné půjčky a zároveň ještě nezkrachovat. Lidský mozek zkrátka není schopný vstřebat rozsáhlé soubory dat, které nás provází na každém kroku dnešním moderním světem. Soustředíme se pouze na ty informace, které se nám zdají být důležité, ale metodika výběru relevantnosti informací není neomylná a my se tak dopouštíme chyb.

1.2 Racionální nepozornost v politice

Model teorie racionální nepozornosti lze demonstrovat na celé řadě příkladů společenského chování, avšak tato práce spočívá na implementaci racionální nepozornosti do politiky. Proto je pro tuto práci podstatný výzkum Filipa Matějky a Guida Tabelliniho z roku 2016, jenž objevuje esenciální zákonitosti a vztahy, ze kterých tato maturitní práce vychází. Z výzkumu vyplývá, že *občané jsou pozorní jen u velmi omezeného množství informací prezentovaného politiky*³ a právě toto zjištění umožňuje stranám upravovat a zjednodušovat svou rétoriku tak, aby zaujaly voličovu pozornost a získaly jeho hlas. Čím jsou informace jednodušší, tím větší pozornost jim lidé věnují, a tím se zvyšuje pravděpodobnost, že je daná informace osloví.

Výzkum dále statisticky a matematicky vyvodil vztah⁴, který interpretuji jako důkaz větší pravděpodobnosti získání mandátu politickým kandidátem, jenž jasně definuje politickou taktiku, slibuje zlepšení běžného života občana a ukazuje možné změny dané lokality nebo problému. Tento závěr nemusí být překvapující, ale jeho důkaz je stěžejní pro vysvětlení vzniku mnohdy nelogických projektů na regionální, národní i nadnárodní úrovni. Vysvětlení tohoto vztahu demonstruji na praktickém příkladu racionální nepozornosti běžných občanů, kterým je velmi oblíbený fenomén stravenek reprezentující jakousi „třpytivou“ věc pro zaměstnance a přitom racionálně nedávají smysl – obchodníci a zaměstnavatelé musí platit poplatky z každé stravenky (*někdy až 10 % z jejich hodnoty*), *firmy mající monopol na*

²Trachtová, Zdeňka: Rozhovor s Filipem Matějkou – Proč lidé vnímají jen něco? Český ekonom zkoumá racionální nepozornost, iDnes.cz [online], 05. 03. 2016, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/rozhovor-s-ekonomem-matejkou-d2i-/domaci.aspx?c=A160225_171017_domaci_zt

³Matějka, Filip a Tabellini, Guido: Electoral Competition with Rationally Inattentive Voters, Praha, ČR a Miláno, Itálie, září 2016, str. 37

⁴Tamtéž, stránka 14

*provozování stravenek provádějí největší lobby v Evropské unii*⁵; přesto je tato psychologická dotace stále používána, i když může být substituována třeba snížením daně z příjmu.

Dalším příkladem racionální nepozornosti s přesahem do politiky je otázka, proč má politický kandidát lobující za místní rozvoj českých vesnic a realizaci lokálních projektů (např. stavbu aquaparků) *signifikantně větší šanci na zvolení*⁶ než kandidát usilující o zvýšení financí v českém školství, přestože většina z nás si přeje zvýšení dotací do českého školství, dokonce i z výzkumu Stanfordské univerzity z roku 2008 vyplývá, že *jednorázové zvýšení financí ve školství o 50 mld. přinese roční nárůst HDP až o 75 mld. ročně*⁷. Příčinou této iracionality je právě racionální nepozornost občanů, kteří tvoří poptávku po již zmíněných „třpytivých“ a přitom zbytečných věcech.

Zde vidíme značný vliv teorie racionální nepozornosti voličů – pokud jsou programové teze politika příliš obecné (jako například: potřebujeme pracovat více, potřebujeme vyšší produktivitu nebo potřebujeme zvýšit rozpočet ve školství), voliči těmto informacím nevěnují pozornost, neboť si neumějí představit konkrétní činy. Jestliže chce být politik opětovně zvolen, často se uchyluje k propagaci své politiky zmíněnými projekty, které jsou sice jasně definované, ale po racionálním zhodnocení nejsou příliš perspektivní do budoucna.

1.3 Vztah individua k politice

Pro lepší pochopení vlivu racionální nepozornosti na voliče si dovolím rozdělit společnost do dvou základních skupin. První z nich je skupina aktivních voličů, která čte volební programy stran a obecně se zajímá o dění v zemi. Můžeme ji tedy považovat za politicky informovanou, avšak i tato pilná skupina se uchyluje k filtrování informací, což je jedna z příčin racionální nepozornosti.

Druhou skupinou (dnes ve společnosti dominující) jsou lidé, které politika nezajímá, protože i zde je validně aplikovatelný model racionální nepozornosti. Nezáměr o politická témata není

⁵Matějka, Filip, ekonom při CERGE-EI: KOMENTÁŘ – Zrušme stravenky. Snižme raději daně a přidejme učitelům, iDnes.cz [online], 01. 03. 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: https://ekonomika.idnes.cz/filip-matejka-komentar-stravenky-dqh-/ekonomika.aspx?c=A170301_154047_ekonomika_rts

⁶Matějka, Filip a Tabellini, Guido: Electoral Competition with Rationally Inattentive Voters, Praha, ČR a Miláno, Itálie, září 2016, str. 19

⁷Hanushek, Eric a Woessmann Ludger: Education and Economic Growth, Stanford [online], 2010, [cit. 19. 03. 2018], str. 245- 252, dostupné z: <http://hanushek.stanford.edu/publications/education-and-economic-growth>

uniformní nebo náhodný, i ve společnosti individuí bez zájmu o politiku přicházíme k tématům, která imponují jednotlivým lidem více či méně. Výzkum Michaela X. Delli Carpiniho a Scotta Keetera vydaný v knižní podobě roku 1996 dokazuje společenské odlišnosti v této otázce, text explicitně zmiňuje, že *etnické minority jsou více informované o změnách týkajících se rasových otázek anebo že se ženy více zajímají o politické snahy cílící na vyrovnání platů žen a mužů.*⁸ Z tohoto zjištění je patrné, že politikovi či politickému kandidátovi stačí správný výběr jen jednoho tématu k oslovení neinformovaného voliče tak, aby získal jeho hlas při volbě. Závěr zkoumání je aplikovatelný po celém světě v demokraticky se rozhodujících společnostech, byť témata, která u neinformovaných voličů nakonec zvítězí, se logicky liší. Výzkum Carpiniho a Keetera byl realizován ve Spojených státech Amerických, kde otázka rasismu či diskriminace Afroameričanů rezonuje bezpochyby více než například v České republice. Naopak tuzemští politici mají větší šanci k zaujetí neinformovaných voličů právě snahou prosazovat vznik „třpytivých“ projektů viz stavba aquaparků, které se věnuji v části 1.2 této práce.

Racionální nepozornost působí na informované stejně jako na neinformované voliče, a to i přes zjevné odlišnosti v jejím průběhu, z výzkumu⁹ Filipa Matějky a Guida Tabelliniho vyplývá, že méně informovaní voliči více tíhnou k rychlejšímu, impulzivnějšímu a také emotivnějšímu rozhodování. Bohužel emotivní stránku věci neumí ekonomie vědecky uchopit, neboť emoce nejdou kvantifikovat. Přesto můžeme emocionální stránku voleb jednoduše empiricky chápat – čím je volba emotivnější, tím méně o hlasu volič přemýšlí.

1.4 Emotivní rozhodování a BREXIT

Emotivní rozhodování voličů můžeme retrospektivně zkoumat na referendu o setrvání Británie v Evropské unii z roku 2016. Z výzkumu¹⁰ Michaela Brutera vyplývá, že 20- 30 % voličů změnil svůj názor v posledních dvou volebních týdnech, což značí emotivní a spontánní rozhodování. Tato hypotéza se potvrdila i ve volbě o setrvání Británie v EU, navíc dle výzkumu¹¹ Haralda Clarka je prokazatelné, že velká část z těchto emotivně zaujatých

⁸Carpini, M. X.D. a Keeter, S.: What Americans Know about Politics and Why It Matters?, Yale University Press, 1996

⁹Matějka, Filip a Tabellini, Guido: Electoral Competition with Rationally Inattentive Voters, Praha, ČR a Miláno, Itálie, září 2016, str. 9- 11

¹⁰BRUTER, M. a Harisson, S.: Understanding the emotional act of voting?, nature.com [online], 2017, [cit. 19. 03. 2018], str. 3, dostupné z: <https://www.nature.com/articles/s41562-016-0024>

¹¹Clarke, H.D.: Why Britain Voted for Brexit: An Individual– Level Analysis of the 2016 Referendum Vote, Oxford Academic [online], 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://academic.oup.com/pa/article/70/3/439/3109029>

voličů se v konečném důsledku rozhodla pro BREXIT. Lidé volící setrvání v Evropské unii hodnotili i samotné referendum jako zásadní pro budoucnost a směřování Velké Británie. Na opačné straně názorového spektra převládl pohled na referendum jako na konvenční volbu a tedy běžné vyjádření občanské povinnosti. Pokud uvážíme tyto okolnosti referenda, není překvapením, že zmíněných 20- 30 % emotivně volících jedinců se v konečné fázi spíše přiklonilo k brexitu a jejich konečné rozhodnutí bylo často ovlivněno neschopností vstřebat relevantní informace. Tím netvrdím, že informace pro setrvání Británie v EU byly ty jediné relevantní, ale objektivně vzato byla kampaň pro brexit mnohdy založena na *falešných zprávách*¹², známý je například „Boris Battlebus“, na kterém byla prezentována lživá zpráva tvrdící, že odchod VB z EU přinese 350 milionů liber do rozpočtu Národní zdravotnické organizace (NHS). Byť fakta vyvracející tuto lživou informaci jsou bezesporu dostupné, pravděpodobnost, že volič rozhodující se v posledních týdnech či dnech tuto informaci objeví, je skutečně mizivá. Počet emotivně zaujatých voličů byl kruciólní pro samotný výsledek referenda, jak plyne z vyrovnanosti výsledků, stejně jako z *odhadovaného počtu*¹³ emotivně volících jedinců.

2.0 Hlavní otázky práce

Cílem této práce je aplikovat poznatky z uvedených socioekonomických výzkumů a postupně vznést následující otázky týkající se českého euroskepticismu.

- Kde pramení český euroskepticismus?
- Jak se liší pohled na EU mezi jednotlivými částmi české společnosti?
- Jakou roli v utváření tohoto názoru mají na svědomí politické strany a hnutí?

3.1 Míra euroskepticismu v České republice

Česká společnost patří mezi ty dlouhodobě nejvíce euroskeptické z celé EU (dle výzkumu¹⁴ EUROBAROMETER 87 z roku 2017 je druhá nejskeptičtější, a to po Řecku). I důvěra v EU

¹²Grice, Andrew: Fake news handed Brexiteers the referendum – and now they have no idea what they're doing, Independent [online], 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <http://www.independent.co.uk/voices/michael-gove-boris-johnson-brexit-eurosceptic-press-theresa-may-a7533806.html>

¹³BRUTER, M. a Harisson, S.: Understanding the emotional act of voting?, nature.com [online], 2017, [cit. 19. 03. 2018], str. 3, dostupné z: <https://www.nature.com/articles/s41562-016-0024>

¹⁴TNS opinion & social na objednávku Evropské komise: EUROBAROMETER 87, European Commission [online], květen 2005, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2142>

jako takovou je skutečně výjimečně podprůměrná, studie¹⁴ EUROBAROMETER 87 konstatuje, že 63 % dotázaných respondentů z ČR Evropské unii nedůvěřuje. Dokonce i Britové jsou méně euroskeptičtí než Češi, na druhou stranu se česká společnost v této otázce vyjadřuje téměř stejně už po několik let, jak dokazuje předešlá studie¹⁵ EUROBAROMETER 63 a průzkum¹⁶ veřejného mínění v otázce důvěry v evropské a mezinárodní organizace, zpracovaný Centrem pro výzkum veřejného mínění z dubna 2017.

Celkově pozitivní postoj k EU vyjádřilo v roce 2005 49 % dotazované populace (zde je ovšem důležité zmínit, že 39 % dotazované populace se vyjádřilo neutrálně – to přisuzují krátkodobému členství ČR v EU a tedy i většímu počtu jasně nevyhraněných, pouze 12 % populace se vyjádřilo negativně.

Graf 1 – pozitivní postoj k EU 2005

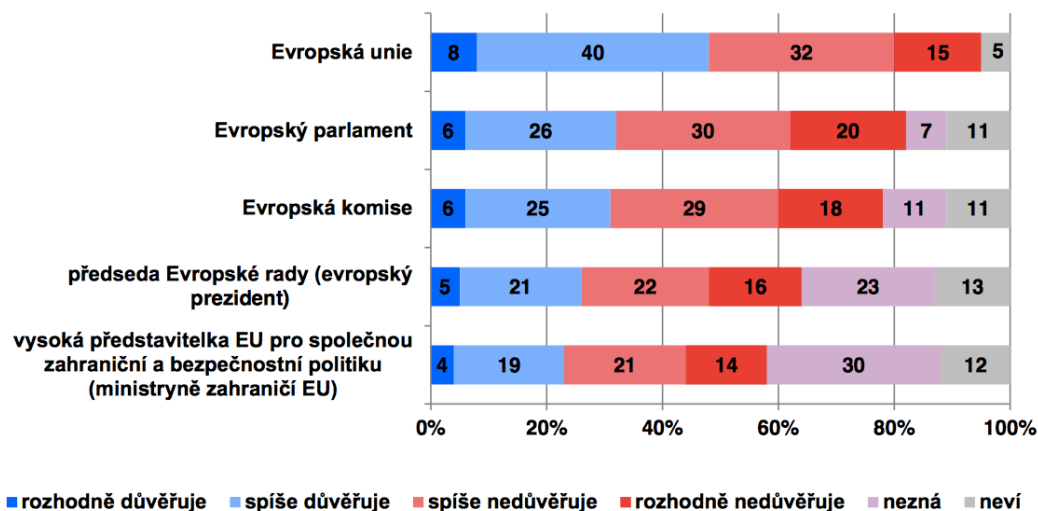
% A good thing	EB 62	EB 63	Diff. Aut.2004/Sp. 2005
EU25	56%	54%	-2
LU	85%	80%	-5
NL	75%	77%	2
IE	77%	75%	-2
BE	73%	67%	-6
ES	72%	66%	-6
PT	59%	61%	2
DK	61%	59%	-2
LT	69%	59%	-10
DE	60%	58%	-2
EL	61%	56%	-5
IT	57%	56%	-1
SK	57%	54%	-3
PL	50%	53%	3
FR	56%	51%	-5
CZ	45%	49%	4
SI	52%	49%	-3
EE	52%	48%	-4
FI	48%	45%	-3
SE	48%	44%	-4
CY	52%	43%	-9
LV	40%	42%	2
HU	49%	42%	-7
MT	45%	40%	-5
AT	46%	37%	-9
UK	38%	36%	-2

¹⁵TNS opinion & social na objednávku Evropské komise: EUROBAROMETER 63, European Commission [online], červen 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/search/eurobarometer/surveyKy/505>

¹⁶Centrum pro výzkum veřejného mínění: Důvěra v evropské a mezinárodní instituce, CVVM [online], duben 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/tiskove-zpravy/politicke/mezinarodni-vztahy/4333-duvera-v-evropske-a-mezinarodni-institute-duben-2017>

Tisková zpráva Centra pro veřejné mínění z dubna 2017 konstatuje, že Evropské unii důvěřuje 48 % populace, zatímco nedůvěřuje 47 % populace a 5 % neví.

Graf 2 – Důvěra v instituce Evropské unie

Pozn.: Položky v grafu jsou seřazeny podle součtu odpovědí „rozhodně důvěřuje“ a „spíše důvěřuje“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 3. – 13. 4. 2017, 1033 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Statistická interpretace fenoménu patrného z grafů 1 a 2 je následující – podíl proevropsky smýšlející populace stagnuje, naopak lidé, jež zaujímali neutrální postoj k EU v roce 2005, se dnes připojují k těm, kteří se negativně vyjadřují konstantně od roku 2005. Z tohoto zjištění je patrný dvojitý původ českého euroskepticismu, který reprezentují na jedné straně lidé **dlouhodobě negativní** a na straně druhé **krátkodobě negativní**, neboli ti, kteří v posledních letech změnili svůj názor. Obecně je platné tvrzení, že voliči často měnící politické názory jsou náchylnější k emotivnějšímu rozhodování. Proto je platná korelace mezi informovanými, respektive neinformovanými voliči a názorem na Evropskou unii, kterou zmiňují v kapitole 1.4. To znamená, že korelace je platná u krátkodobých euroskeptiků, avšak u té druhé, dlouhodobě euroskeptické skupiny, je vztah mezi informovaností a pohledem na EU zpochybnitelný, neboť, jak již dokazují v kapitole 1.4, emotivní a tedy spontánnější volba je vzájemně protichůdná s volbou založenou na dlouhodobé kritice. Mezi dlouhodobou kritiku můžeme řadit hlavně poukazování na ideologické problémy členství v Evropské unii, za které je Evropská unie kritizována už po desetiletí. Rozdělení euroskeptické společnosti na dlouhodobě a krátkodobě pochybující bude významné pro další zkoumání.

3.2 Eurorealismus neboli dlouhodobý euroskepticismus

Částečné vysvětlení českého euroskepticismu nabízí výzkum¹⁷ „Europeanization and Euroscepticism: Experiences from Poland and the Czech Republic” z roku 2007, text trefně zmiňuje důvody dnešního protievropského smýšlení v postkomunistických zemích, které pramení právě z naší historické zkušenosti. Nabízí se interpretace, že česká společnost se bojí „odcizení“ národní identity, jak tomu bylo v naší dávné i nedávné historii (tím mám na mysli komunismus, fašismus a téměř 400 let pod nadvládou Rakouských Habsburků). Na tento argument se odvolávaly i české politické elity z období před vstupem České republiky do EU, a který byl doplňován argumentem, že projekt Evropské unie nedává smysl, neboť neexistuje jednotná evropská identita, jež by reprezentovala všechny členské státy. Otázce evropské identity se věnoval Václav Havel při příležitosti návštěvy v Evropském parlamentu v roce 1994¹⁸ a je patrné, že tato otázka je relevantním podnětem k diskuzi, přesto nemůže být vysvětlením české euroskepse jako takové.

Implikace důkazu sporem je nápomocná k vyvrácení této korelace, tj. korelace mezi absencí jednotné evropské identity, respektive mezi dalšími ideologickými problémy členství a hlavním pramenem českého euroskepticismu. Pokud by existovala souvislost mezi těmito dvěma prvky, musely by platit dva podstatné předpoklady; jedním z nich je velmi pokročilá politická informovanost potencionálních euroskeptiků, kteří by skutečně uvažovali nad touto ideovou otázkou. Pokud uvážíme, že 47 % české populace se vyjadřuje skepticky vůči Evropské unii (viz graf 2), musela by být politická informovanost excelentní, což je v rozporu s již zmiňovanými výzkumy Matějky,¹⁹ respektive Keetera.²⁰ Druhý předpoklad důkazu sporem nastiňuje průzkum²¹ veřejného mínění EUROBAROMETER 87, který hledal odpověď na otázku, zda se občané české republiky cítí i jako občané Evropské unie, 57% dotázaných odpovědělo ano, což je sice pod hranicí průměru Evropské unie, ale při

¹⁷Riishøj Søren: Europeanization and Euroscepticism: Experiences from Poland and the Czech Republic, Taylor&Francis [online], University of Southern Denmark, 2007, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00905990701368746?journalCode=cnap20>

¹⁸Havel, Václav: projev v Evropském parlamentu, Štrasburk, 08. 03. 1994, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=221_aj_projevy.html&typ=HTML

¹⁹Matějka, Filip a Tabellini, Guido: Electoral Competition with Rationally Inattentive Voters, Praha, ČR a Miláno, Itálie, září 2016

²⁰Carpini, M. X.D. a Keeter, S.: What Americans Know about Politics and Why It Matters?, Yale University Press, 1996

²¹TNS opinion & social na objednávku Evropské komise: EUROBAROMETER 87, European Commission [online], srpen 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2142>

detailnějším zkoumání odpovědí z minulých let konstatují, že trend je v této otázce vzrůstající. Na základě zmíněné úvahy je možné vyvrátit korelaci mezi českou euroskepsí jako takovou a absencí jednotné evropské identity či jinými ideologickými otázkami, na které se dlouhodobě odkazují některé české politické elity. Avšak to neznamená, že ideologie nehraje roli v názoru na Evropskou unii, zde bylo pouze prokázáno, že v České republice dominuje emotivní euroskepticismus nad tím dlouhodobým. To mimo jiné dokazuje i detailní zkoumání výzkumů veřejného mínění EUROBAROMETER z minulých let, a nebo výsledek posledních parlamentních voleb v České republice v roce 2017, při kterých Strana svobodných občanů, tehdy v čele s Petrem Machem a strana s detailně²² vypracovanými ideologickými názory na členství, jasně neuspěla v porovnání s protievropskou stranou SPD, jež se ideologickou stránkou téměř nezabývala a spíše spoléhala kupříkladu na vyvolání strachu z terorismu²³ – tedy na určitý projev emocí.

3.3 Okolnosti vstupu České republiky do EU

Rozdílné názory na otázku členství v Evropské unii byly předmětem debat, diskuzí, ale i programů politických stran, a to od samotného vstupu ČR do EU. Jelikož je tato otázka poměrně složitá, k porozumění problematice je vyžadována vysoká informovanost voličů, a jak plyne z části 1.3, politická informovanost jedince je zpravidla nedostatečná, proto se v tomto případě ověřil jeden z konceptů politických stran, a to jakési ideologické nálepky. Volič si jednoduše vybere svou preferovanou politickou entitu, která reprezentuje jeho ideový názor, a dále nemusí věnovat čas potřebný k porozumění komplikované problematice. Racionální nepozornost je zde minimalizována a omezuje se pouze na informovanost členů politických stran ve smyslu správného uchopení ideologické otázky, upřímné a správné předání názoru voliči a na voličovo porozumění tezí politiků. Ostatně parlamentní zastupitelská demokracie je jedním z pilířů současného politického režimu České republiky.

Nicméně volba o vstupu České republiky do EU nebyla příkladem parlamentarismu, ale příkladem přímé demokracie. Může se zdát, že voličovo rozhodování v referendu je nezávislé na činnosti politických stran a hnutí, ale i přesto se během této volby politické strany

²²Veselovský, Martin: Rozhovor s Jiřím Payne – EU zasahuje lidem do života tak jak nikdy v dějinách, není demokratická, DVTV [online], listopad 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/eu-zasahuje-lidem-do-zivota-tak-jako-nikdo-v-dejinach-neni-d/r~7cf02bf0ceaa11e7a4500cc47ab5f122/>

²³Jan: Rozhovor s Munebe Alrawi – Kampaň založená na strachu! kárá Okamuru šéf muslimské obce, týden.cz [online], říjen 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/kampan-zalozena-na-strachu-kar-okamuru-sef-muslimske-obce_451843.html

angažovaly a vyjadřovaly své názory na členství v EU. Tímto způsobem vedení kampaně jednak ovlivnily konečný výsledek referenda, ale také zvyšovaly informovanost voličů. Samotná kampaň byla označována za „vysvětlovací“, kdy se úředníci, politici i reklamní agentury snažili ukázat voličům život po vstupu do EU. Dále informovaly voliče o objemu finančních prostředků, které Evropská unie v České republice již proinvestovala. Argumentace politických stran se lišila, zatímco ČSSD se odvolávala na sociální přínosy členství a vyrovnání rozdílů mezi Západní a Východní Evropou, ODS zmiňovala tradiční pragmatické postoje. Navzdory těmto rozdílům je podstatné, že obě nejsilnější strany vybízely voliče, aby v referendu hlasovali pro vstup ČR do EU²⁴. Postoj ODS může být dnes chápán jako překvapující, zvláště po zvážení silné protievropské rétoriky jejích současných či bývalých členů jako například Václava Klause mladšího nebo Václava Klause, nicméně před rokem 2004 volali i Občanští demokraté po vstupu²⁵ do EU v nejbližším možném termínu a odkazovali na fakt, že alternativa k EU neexistuje a Česká republika tedy nemá jinou možnost než přiklonit se na stranu vstupu. Kampaň, které byly součástí obě nejsilnější politické strany – ČSSD a ODS a na kterou vyhradila tehdejší vláda 200 milionů Kč²⁶, byla bezpochyby úspěšná. Výsledek²⁷ 77 % voličů pro vstup rozhodl, že se Česká republika stala členem Evropské unie. Avšak kampaň skrývala i přidanou hodnotu pro největší politické strany, neboť vláda, dokonce i politici na nižší zastupitelské úrovni, měli možnost nejen informovat občany o přínosech členství, ale také se profilovat do pozice těch, kteří společnost vedou a pomáhají jí v důležitých rozhodnutích. To zajisté pomohlo nejsilnějším politickým stranám upevnit a zesílit svou pozici v politickém spektru.

3.4 Nově vznikající politické subjekty

Silná pozice tzv. tradičních politických stran vždy přináší negativní konsekvence v podobě ztížení podmínek malým a nově vznikajícím stranám uspět při volbě a začlenit se do již tradičního předávání mocenského žezla, v případě České republiky mocenské výměny mezi ODS a ČSSD. Situaci malým stranám dále ztížila d'Hondtova metoda rozdělování

²⁴Holecová, Simona a Kopecký, Josef: ČSSD zahájila kampaň za vstup do EU, Hospodářské noviny [online], 07. 03. 2003, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-12435290-cssd-zahajila-kampan-za-vstup-do-eu>

²⁵ ODS: ODS volí EU, ODS [online], 2002, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: http://www.ods.cz/docs/programy/ODS_voli_EU.pdf

²⁶Hušek, Matěj: Vláda dá 200 milionů na kampaň pro Evropu, novinky.cz [online], 07. 01. 2003, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/365-vlada-da-200-milionu-na-kampan-pro-evropu.html>

²⁷Wikipedie: Referendum o přistoupení České republiky k Evropské unii, Wikipedie [online], 16. 02. 2018, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Referendum_o_přistoupení_České_republiky_k_Evropské_unii

poslaneckých mandátů, která byla zavedena v roce 2002 Českou stranou sociálně demokratickou. Další zhoršení podmínek malým politickým subjektům, a to i na zastupitelské úrovni, iniciovala v roce 2006 Občanskodemokratická strana systémem přerozdělování hlasů, jež studie²⁸ Tomáše Blažka považuje za Gerrymending, tj. účelné manipulování s volebními obvody. Zhoršování podmínek malých politických subjektů prosadit se není jen krokem proti demokratickým principům – aplikace modelu racionální nepozornosti dále odhaluje negativní důsledky diskriminační politiky cílící na malé, respektive nově vznikající politické strany. Z parlamentarismu plyne, že politická entita nabyde moci pouze v případě, že získá dostatečný počet mandátů a tedy voliče zaujme. Aby malá, nově vzniklá politická strana nebo hnutí upoutaly voličovu pozornost, musí mít dostatečný mediální prostor, kde budou prezentovány stranické postoje a ideje. Reálně nelze očekávat, že i názorově vyvážené médium bude mít motivaci věnovat se nově vzniklé straně, pokud kandiduje s nevýrazným, normálním, byť rozumným programem. Zkrátka objektivně vzato není žádný důvod, proč by tak médium mělo činit, proč by se straně mělo vůbec věnovat, nebo dokonce proč by jí mělo věnovat stejnou pozornost jako již zavedeným a mocným politickým entitám. Po aplikaci teorie racionální nepozornosti je logické, že nově vznikající strany mají tendenci k radikálnějším a extrémnějším názorům a prohlášením. Snaha je zjevná, získat mediální pozornost, zaujmout až šokovat potenciální voliče a postupně získávat jejich přízeň.

3.5 Extrémistické strany a euroskepticismus

Výzkum²⁹ „Electoral Competition with Rationally Inattentive Voters” explicitně zmiňuje, že je větší pravděpodobnost provést změny a reformy během krizí, kdy lidé vidí hrozbu a jsou ochotni obětovat své blaho nebo hodnoty za vidinou změny a zlepšení situace. Avšak tento koncept není aplikovatelný pouze na případy finančních krizí, ale i na krize společenské, např. té imigrační. Během imigrační krize se začala věnovat mediální pozornost politickým subjektům, které měly mnohdy jasnou a emotivní odpověď na otázky, které společností rezonovaly. Konkrétně strany jako Úsvit, později SPD Tomio Okamury, jasně pochopily příležitost vyjádřit své jasné, však radikální poselství, které zjevně celou situaci řeší, byť může být v rozporu s demokratickými hodnotami. Strany si vybraly konkrétně

²⁸Blažek, Tomáš: Rozdělování obcí na volební obvody: Gerrymandering po Česku?, law.muni.cz [online], 2011, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2011/files/participace/Blazek_Tomas_6233.pdf

²⁹Matějka, Filip a Tabellini, Guido: Electoral Competition with Rationally Inattentive Voters, Praha, ČR a Miláno, Itálie, září 2016, [cit. 19. 03. 2018], str. 4

nadefinovaného nepřítele – Evropskou unií a Angelu Merkel, které označují za důvod imigrační krize do Evropy. Jednoduchou reakcí a odpovědí³⁰ je vyhlášení referenda a vystoupení České republiky z Evropské unie. Toto jest také důvodem, proč se v posledních čtyřech letech skokově zvýšil výskyt spojení jako výstup z EU nebo CZEXIT, přestože výzkumy veřejného mínění konstatují téměř stagnující počet protievropských zastánců (viz kapitola 3.1).

3.6 Voliči protievropských stran

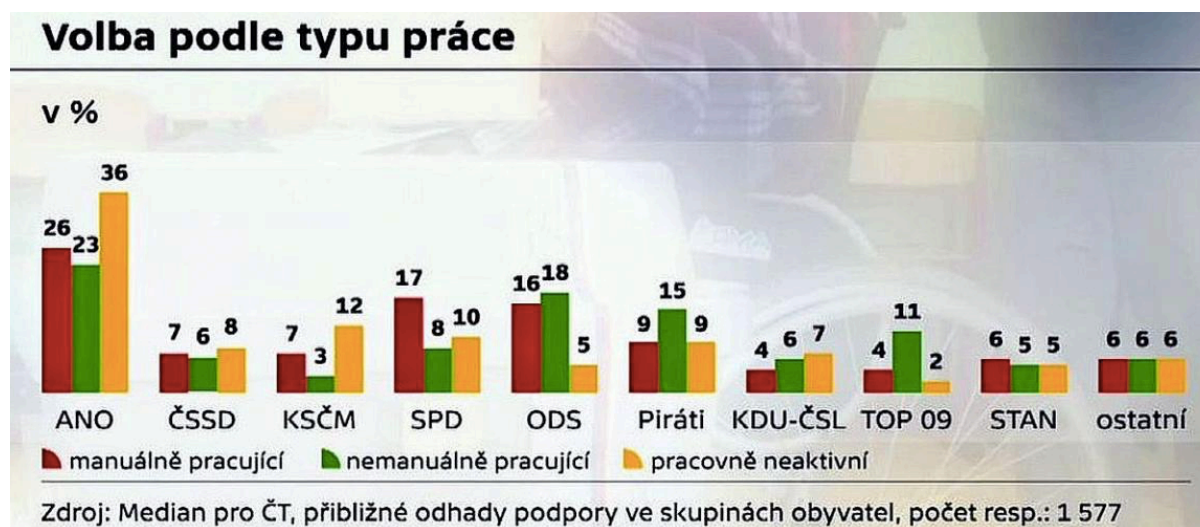
Tvrzení, že voliči protievropských stran jsou zároveň euroskeptičtí, je velmi jednoduše napadnutelné, neboť mnoho voličů může podporovat stranu z důvodu osobních sympatií nebo souhlasu s jinou částí programu. Nicméně s určitostí lze tvrdit, že občanovi volicím protievropskou stranu nevadí protievropská rétorika strany natolik, aby stranu nevolil. Ze zmíněného důvodu lze s určitostí tvrdit, že voliči protievropských stran a hnutí se řadí mezi 52 % české populace, která zastupuje negativní (47 %) nebo neutrální (5 %) postoj k Evropské unii.

Toto vymezení je podstatné pro další sociodemografickou charakteristiku voličů protievropských stran, která nám bude nápomocna k rozluštění jejich euroskeptických intencí. Z výzkumu³¹ společnosti Median hodnotící parlamentní volby v roce 2017 je zjevné, že strany explicitně se vyjadřující proti Evropské unii převážně volí lidé s nižším stupněm nejvyššího dosaženého vzdělání, lidé manuálně pracující nebo pracovně neaktivní. Mezi pracovně neaktivní jsou zařazeni jednak nezaměstnaní, ale také senioři.

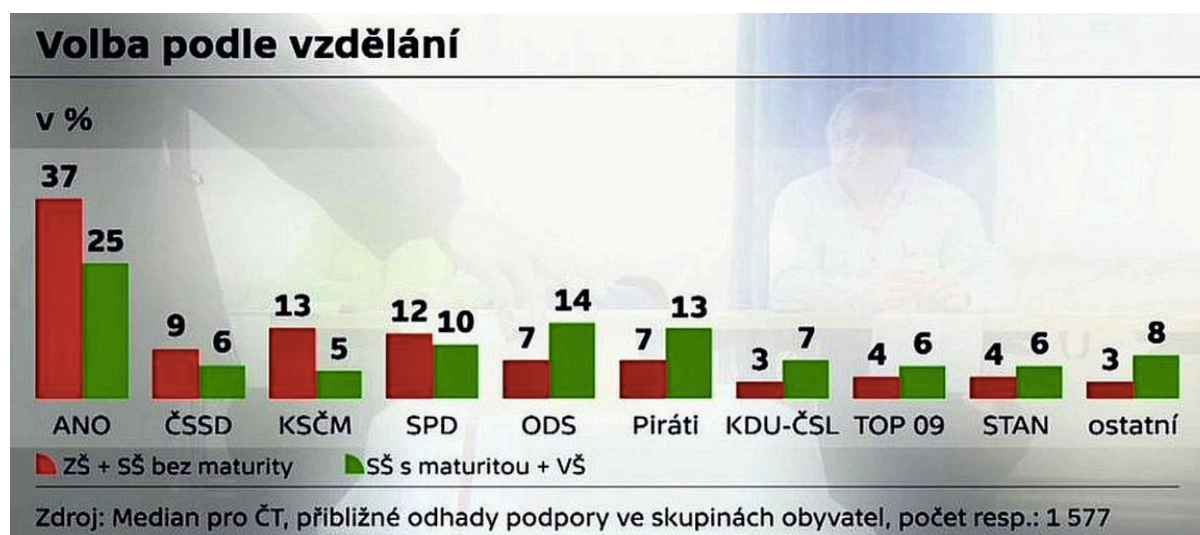
³⁰SPD: Politický program SPD, SPD [online], [cit. 19.03.2018], dostupné z: <http://www.spd.cz/program>

³¹TNT: Zásadní zpráva voleb? Voliči strany práce hromadně zběhli k miliardáři Babišovi, ceskatelevize.cz [online], 22. 10. 2017, dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/specialy/volby-2017/2281645-zasadni-zprava-voleb-volici-strany-prace-hromadne-zbehli-k-miliardari>

Graf 3 – Volba podle typu práce

Graf 4 – Volba podle vzdělání

Vysvětlení, proč se mnozí rozhodnou volit netradiční protievropské politické entity jako například SPD, je několik, částí těchto důvodů se zabývám v kapitole 3.3 a 3.4, avšak nic ze zmíněného nevysvětluje zjevný paradox, že celých 17 % manuálně pracujících voličů (a zároveň největší skupina voličů SPD) se rozhodne volit stranu, která se výslovně vyjadřuje k vystoupení z Evropské unie, přitom občané manuálně se živící zpravidla pracují ve firmách, které mají továrny v České republice právě díky výhodám členství v EU. Kdyby skutečně došlo k vystoupení z Evropské unie, dnes nejnižší nezaměstnanost v ČR z celé EU by byla

rychle vystřídána stovkami tisíc *nezaměstnaných, a to hlavně těch v montážních továrnách*.³² Mnoho zahraničních firem již od revoluce investuje svůj kapitál do stavby továren v České republice s vidinou, že ČR bude silným členem EU. Po případném referendu by byly manažerské rozhodnutí lehce předvídatelná – *přesunout se do zemí, které jsou stále členy EU a mají levnější pracovní sílu než země Západní Evropy*.³³ Ze zmíněného by bylo logické odhadovat, že primárním politickým cílem manuálně pracujících je prohlubování vztahů České republiky s Evropskou unií a snahy být jejím stabilním a silným členem, avšak jak vyplývá z grafu 3, opak jest pravdou – lidé manuálně pracující a tedy ti, kteří nejvíce těží ze členství v Evropské unií, jsou zároveň těmi nejpočetnějšími zástupci euroskeptiků.

4.1 Původ euroskepticismu voličů extrémistických stran

Jelikož voliči protievropských stran zároveň tvoří největší část euroskeptiků, zkoumání této skupiny je nezbytné, stejně jako rozdělení těchto voličů na dlouhodobě skeptické a krátkodobě skeptické, na což poukazují v samém závěru kapitoly 3.1 této práce. Kdybychom považovali voliče SPD za ty dlouhodobě euroskeptické, musel by existovat jasný důvod dlouhodobého rázu. Tímto důvodem nemůže být imigrační krize nebo terorismus, neboť to jsou problémy, kterým je věnován zvýšený mediální prostor až v posledních letech, za dlouhodobé problémy lze považovat například ideově- filosofické stránky projektu Evropské unie. Nicméně už v kapitole 3.2 vyvracím četnost dlouhodobých euroskeptiků v porovnání s krátkodobými, navíc i samotná charakteristika voličů stran jako SPD vyvrací ideologické důvody (a tedy i dlouhodobý euroskepticismus) ze samotné podstaty věci, a to s odkazem na bezprostřední závislost mezi druhem zaměstnání a finančními poměry pracujících. Méně majetní nebo dokonce nemajetní lidé jsou více odsouzeni k volbě na základě praktických změn, které jim volba může poskytnout. To také odpovídá historické zkušenosti z politiky, manuálně pracující lidé vždy volili levicové strany hlavně za účelem zlepšení své sociální situace. Toto tvrzení dále podporuje vyjádření³⁴ sociologa pro společnost Median Martina Buchtíka, který tvrdí, že chudší lidé se z pravidla nezabývají ideologickými problémy jako například ztrátou demokratických principů.

³²Houska, Ondřej: Vystupme z EU. A uvidíme, jak nejlépe brečí ti, kdo si czexit přáli, Hospodářské noviny [online], 07. 11. 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-65942210-cesi-v-evrope-ondreje-housky-vystupme-z-eu-a-uvidime-jak-nejvic-bre-ci-ti-kdo>

³³Bau, ČTK: Rozhovor s Josefem Středulou – Středula: czexit by přinesl kolaps a propouštění. Odchod z EU by byl ekonomickou sebevraždou, info.cz [online], 16. 02. 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <http://www.info.cz/cesko/stredula-czexit-by-prinesl-kolaps-a-propousteni-odchod-z-eu-by-byl-ekonomickou-sebevrazdou-24273.html>

³⁴Veselovský, Martin: Rozhovor s Martinem Buchtíkem – Když nemáte na nové kalhoty a úspory víc jak 10 tisíc, výhody demokracie neřešíte, DVTV [online], 08. 02. 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: [https://video.aktualne.cz/dvtv/kdyz-nemate-na-nove-kalhoty-a-uspory-vic-jak-10-tisic-vyhody/r~f1db46200bfe11e8aca5ac1f6b220ee8/](https://video.aktualne.cz/dvtv/kdyz-nemate-na-nove-kalhoty-a-uspory-vic-jak-10-tisic-vyhody-demokracie-ne-resite/r~f1db46200bfe11e8aca5ac1f6b220ee8/)

4.2 Dlouhodobý euroskepticismus

Přestože vyvracím ideologické aspekty jako hlavní vysvětlení euroskepticismu u voličů protievropských stran, není možné toto hledisko bezmyšlenkovitě vyloučit. V části 3.3 této maturitní práce zmiňuji jednu z funkcí politických stran, a to jakési ideologické nálepky. Existuje možnost, že voliči převezmou ideologický nesouhlas politika či politické strany s myšlenkou Evropské unie a silná rétorika strany přiměje voliče kopírovat názor politika u témat voliči vzdálených, v tomto případě názor na členství v nadnárodním spolku – Evropské unii. Avšak tento aspekt závisí, viz bod 3.3 této práce, na několika předpokladech, z nichž jedním je správné uchopení ideologie politikem a bezprostřední předání názoru voliči. V ideálním případě je tento druh politického uspořádání – parlamentarismu – velmi efektivní a racionální nepozornost voliče je zde minimalizována. To ovšem neznamená, že vždy funguje stejně bezchybně. Jedním z příkladů jsou právě ideologické problémy Evropské unie, na které je často politiky poukazováno a jejichž případná existence je podle rétoriky některých stran³⁵ pádným důvodem k vystoupení z Evropské unie.

Jedním z ideologických problémů Evropské unie je údajně ztráta státní suverenity spojená se členstvím v tomto evropském nadnárodním spolku, jak tvrdí např. Ladislav Jakl³⁶. Hledat souvislost mezi ztrátou státní suverenity a členstvím v Evropské unii je příkladem racionální nepozornosti zejména neinformovaných voličů. Člověk politicky více informovaný si je vědom hlavního motta³⁷ Evropské unie – „Jednota v rozmanitostech“, které vyvrací tento ideologický problém, a pokud nepostačí motto, musí postačit historická zkušenost každého z nás. Když byla Česká republika předsednickým státem Evropské unie v roce 2009, konaly se u nás světově významné události, za které by se nemusely stydět ekonomičtí i mocnější velikáni jako USA, Čína nebo Rusko. Česká republika byla více než šest měsíců centrem druhé největší ekonomiky světa. Vyjádření Miroslava Topolánka, tehdejšího předsedy vlády, k probíhajícímu konfliktu v Palestině napjatě očekával celý svět a byl prezentován všemi významnými světovými zpravodajskými servery. Zkrátka i ti nejoddanější skeptici byli svědky suverenity, o které nemohla být řeč ani za dob slavné První republiky. Faktického

³⁵SPD: Politický program SPD, SPD [online], [cit. 19.03.2018], dostupné z: <http://www.spd.cz/program>

³⁶Jakl, Ladislav: Blog – Brusel chce zničit příklad, že to jde i jinak, idnes.cz [online], 10. 07. 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://jakl.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=613158>

³⁷Evropská unie: Motto EU, Evropská unie [online], 19. 03. 2018, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/motto_cs

bludu k otázce členství v Evropské unii se dále dopouštěli mnozí politici, například Václav Klaus, politik dlouhodobě euroskeptický, ji přirovnával k bývalému Sovětskému svazu, přitom Komunistická strana Čech a Moravy k Evropské unii zastává stejně kritický postoj. Přestože čeští politici jsou bezesporu politicky informovaní, na základě prokázaného hodnotím dlouhodobý ideologický euroskepticismus jako projev nedostatečné politické informovanosti a dlouhodobě euroskeptické vyjadřování politiků zdůvodňované ideologickými otázkami jako názorovou předpojatost a snahu získat voličovu přízeň.

4.3 Krátkodobý euroskepticismus

V kapitole 4.1 argumentuji, proč má krátkodobý euroskepticismus početnější (to znamená i mocnější) zastánce než ten dlouhodobý – většina euroskeptiků zkrátka zastává svůj negativní postoj k EU z praktičtějších důvodů než „jen“ těch ideologických. Jelikož strana Svobody a přímé demokracie Tomio Okamury je nejsilnější politickou entitou v Parlamentu České republiky explicitně se vyjadřující k vystoupení z EU, zaměříme se na dvě nejhlavnější otázky, proč podle SPD z EU vystoupit. Těmi otázkami jsou témata migrace a terorismu.

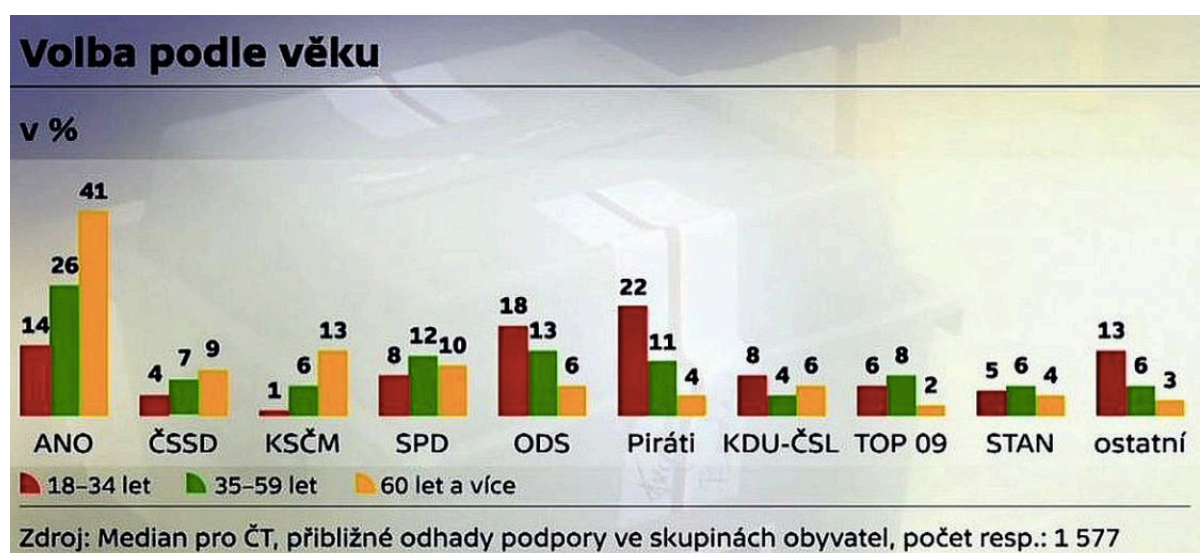
Vystoupení z EU je velmi jednoduchým řešením problému imigrace – pak by ČR nemusela přijímat migranty na základě přerozdělovacích mechanismů, na druhou stranu volič už není informován, co by nastalo v případě masivní imigrace pouze do států Střední a Východní Evropy. Za takových okolností by Česká republika nemohla čekat žádnou pomoc od států Evropské unie. Obdobně je tomu s tématem terorismu, jen díky Evropské unii sdílí bezpečnostní složky všech států Evropské unie informace nezbytné k prevenci teroristických útoků. Avšak tato fakta už nejsou voličům na billboardech prezentována. Kvůli rozsáhlému množství informací a neschopnosti voliče orientovat se mezi těmito daty, tj. fenoménu popisující teorie racionální nepozornosti, k voliči jednoduše nepronikne podstatná skutečnost vysvětlující přínosy členství i v otázkách terorismu či migrace. Praktické otázky v podobě ekonomických perspektiv České republiky bez Evropské unie nastiňuji v části 3.2 této práce, tvrdit voličům, že malý stát s ekonomikou primárně zaměřenou na export do EU je ekonomicky soběstačný, nebo že je pro evropské státy ekvivalentním partnerem jako ekonomičtí velikáni Čína, Rusko nebo USA, je zkrátka pokrytecké; tento názor sdílí³⁸ i předseda Českomoravské konfederace odborových svazů Josef Středula.

³⁸Bau, ČTK: Rozhovor s Josefem Středulou – Středula: czexit by přinesl kolaps a propouštění. Odchod z EU by byl ekonomickou sebevraždou, info.cz [online], 16. 02. 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <http://www.info.cz/cesko/stredula-czexit-by-prinesl-kolaps-a-propousteni-odchod-z-eu-by-byl-ekonomickou-sebevrazdou-24273.html>

4.4 Generační diverzita

Po objektivním zhodnocení klíčových argumentů dlouhodobých i krátkodobých euroskeptiků je zjevné, že argumenty obou skupin jsou zpochybnitelné, a proto zůstává otázkou, proč mnozí, hlavně pak ti manuálně pracující, zaujmají negativní postoj k EU, přitom ze samotného členství fakticky těží. Dokonce je vysoce pravděpodobné, že v případě czexitu by se ekonomická situace těchto lidí radikálně zhoršila. K pochopení zjevně nepochopitelného bude nápomocno další společenské zařazení, a to dle věkových skupin. Výzkum³⁹ veřejného mínění zpracovaný společností Median z října 2017 analyzující výsledek posledních parlamentních voleb ilustruje, že voliči spadající do nejnižší věkové kategorie 18-34 let tvoří nejmenší procento voličů jasně protievropských stran SPD a KSČM.

Graf 5 – Volba podle věku

Často zmiňovanými názory vysvětlujícími souvislost mezi mladší částí populace a jejím více proevropským smýšlením jsou faktory cestování a také možnost účasti na studijních programech jako například Erasmus, které umožňují studentům studovat několik týdnů na univerzitě v jiném státě Evropské unie. Sama Evropská unie zmiňuje dnešní studenty jako „odchovance“ programu Erasmus a tomuto projektu připisuje velikou důležitost a podíl na úspěchu Evropské unie mezi mladými. Avšak výzkum⁴⁰ Jany Cahlíkové z roku 2015 dokázal,

³⁹TNT: Zásadní zpráva voleb? Voliči strany práce hromadně zběhli k miliardáři Babišovi, ceskatelevize.cz [online], 22. 10. 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/specialy/volby-2017/2281645-zasadni-zprava-voleb-volic-i-strany-prace-hromadne-zbehli-k-miliardari>

že studenti, kteří se vrátili z programu Erasmus, se necítili více Evropany či nezastávali pozitivnější vztah k EU. Jana Cahlíková dále zmiňuje, že instituce Evropské unie program Erasmus hodnotí příliš optimisticky, neboť nerozlišují mezi přínosy programu a samotným výběrem studentů. Studie⁴¹ potvrdila hypotézu, že většina studentů, která se do programu Erasmus už jen přihlásila, měla na Evropskou unii pozitivní názor před samotným stipendiem a jejich názor se během ani po absolvování programu nezměnil. Navíc kdyby jediným důvodem názorové rozdílnosti na Evropskou unii mezi studenty a lidmi produktivního nebo postproduktivního věku byl program Erasmus, musela by se programu zúčastnit většina studentů z celé Evropské unie. Jenže od roku 1987 se programu Erasmus zúčastnilo na 3 miliony studentů⁴² z celé EU, což je necelých 5 % ročně vybraných studentů z celkového počtu všech studentů žijících v zemích Evropské unie.

4.5 Legitimní problém legitimacy

V roce 1951 vzniká Evropské společenství uhlí a oceli, které mimo jiné umožňuje rozhodovat o cenných komoditách Francie a Spolkové republiky Německo, zemí, které proti sobě ještě před pár lety stály v nejhorší světové válce. Není pochyb, že mezi občany Francie a SRN na začátku 50. let minulého století stále ještě vládl pochopitelný vzájemný odpor, ale ti nejvýše postavení politici, v čele s Jeanem Monnetem, chtěli realizovat ideu, která by skrze ekonomickou spolupráci předcházela dalším evropským konfliktům. V této atmosféře nebyla jiná možnost než vytvořit ESUO jako předchůdce dnešní EU bez vlivu a účasti běžných lidí. Naneštěstí status elitářství, vzdálenosti od občanů a nelegitimního chaosu si Evropská unie udržela dodnes, a to i přes zjevné snahy, které se snaží přiblížit Evropskou unii jejím občanům. Například každé zasedání Evropského parlamentu je živě i v záznamu dostupné na webových stránkách, stejně jako všechny návrhy stanovisek vypracovaných poslancem EP nebo jednotlivými výbory, nemluvě o 480 informačních centrech po celé Evropské unii. To dokazuje, že Evropská unie není nelegitimní nebo neprůhledná, avšak k porozumění jejím institucím je zapotřebí motivace k rozluštění podstatných informací, ale hlavně musí mít občan Evropské unie důvod, proč se o unii vůbec zajímat. Studenti, které profesori upozorňují na dostupné programy EU, mají důvod zajímat se o Evropskou unii, a tím získávat osobní zkušenost i s jejími institucemi. Zmíněné je hlavním generačním rozdílem,

⁴⁰ Cahlíková, Jana: Study abroad experience and attitudes towards other nationalities, Cerge-EI, Praha, prosinec 2015

⁴¹ Tentýž, strana 4

⁴² Evropská komise: Number of Erasmus students tops 3 million, European Commission [online], Brusel, 08. 07. 2013, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-657_en.htm

který blíže definuje i rozdílné názory na EU a její fungování. Nicméně tvrzení, že lidé produktivního věku, manuálně pracující a často euroskeptičtí, nemají žádnou zkušenost s Evropskou unií, je nesprávné. Tito lidé žijí zpravidla mimo hlavní město České republiky, tedy v regionech, které jsou ve srovnání s Prahou chudší. Právě na tyto regiony je zaměřen Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF)⁴³, který podporuje regiony, jež ekonomicky zaostávají za evropským průměrem (HDP na obyvatele nižší než 75 % průměru EU). Z toho plyne, že lidé na chudším venkově mají statisticky větší zkušenost s projekty spolufinancovanými Evropskou unií a je tedy otázkou, proč ani tato skutečnost nezlepšuje postoj obyvatel českého venkova k Evropské Unii. Odpovědí může být zkušenost s realizací projektů, která zahaluje Evropskou unii do ještě neprostupnější mlhy pochybností; „evropské“ peníze jsou často neefektivně využity, proslulé jsou historky popisující nehospodárnost Evropské unie, kupříkladu ta z Rumunska, kde *se z Evropských peněz platila výstavba bazénů téměř v každé vesnici, dokonce i v těch, v kterých nebyla zavedena voda.*⁴⁴ Zmíněné je důsledkem racionální nepozornosti (viz kapitola 1.2), politik má snahu realizovat „třpytivé“, byť zbytečné projekty. Případná kritika⁴⁵ projektu nebo způsobu nakládání s veřejnými financemi zpravidla směřuje za Evropskou unií. Kdyby fungovalo nastavení, kdy poslanci Evropského parlamentu nebo eurokomisaři v Bruselu rozhodují o realizaci aquaparků v ČR nebo o stavbě nového bazénu v rumunské vesnici, racionální nepozornost by zde byla enormní a kritika Evropské unie by byla v tomto případě namístě. Avšak praxe fungování je následující; 80 % všech fondů je svěřeno do správy členským zemím, Evropská komise spravuje pouze fondy⁴⁶ vyčleněné na finanční monitoring, na převody finančních prostředků, udělování výzkumných grantů a ocenění. U drtivé většiny projektů má jen česká vláda pravomoc určit jejich konečnou podobu, byť jsou projekty financovány Evropskou unií. Není pochyb, že této skutečnosti si jsou čeští politici vědomi, avšak kritizovat Evropskou unii je vždy příjemnější než kritizovat sebe.

⁴³Vláda ČR: Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF), Vláda ČR [online], 20. 04. 2007, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/urad-vlady/strukturalni-fondy/fond-regionalniho-rozvoje/evropsky-fond-pro-regionalni-rozvoj-80146/>

⁴⁴Drtinová, Daniela: Rozhovor s Filipem Matějkou – Lidé jsou nepozorní a přeplácejí úroky, na hypotékách by mohli ušetřit statisíce, DVTV [online], 29. 09. 2016, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/lide-jsou-nepozorni-a-preplaceji-uroky-na-hypotekach-by-mohl/r~3319384e847f11e6851c002590604f2e/>

⁴⁵iDnes.cz: Fiala z SPD brojí proti dotacím, jeho firma z nich získala 160 milionů, iDnes.cz [online], 13. 02. 2018, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/mistopredseda-spd-radim-fiala-firma-dotace-fjd/domaci.aspx?c=A180213_093324_domaci_nub

⁴⁶EU: Management of EU funding, EU [online], [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/how-eu-funding-works/management-eu-funding_en

4.6 Názorové autority

Přestože tvrdím, že studenti jsou více proevropští než ostatní generačně starší části české společnosti, dle názoru⁴⁷ prezentovaného Luděkem Niedermayerem, europoslancem za stranu TOP 09, jsou čeští studenti euroskeptičtější než jejich evropští vrstevníci; hlavním důvodem jsou pak učitelé, kteří místo objektivních diskuzí podléhají názorové demagogii.⁴⁴ Jelikož tvrzení publikované na blogu Luděka Niedermayera je pouze názorem, nikoliv závěrem publikovaného výzkumu, nemohu se o zmíněný výrok argumentačně opírat, nicméně důležitost názorové autority i v otázce euroskepticismu je nezpochybnitelná.

Stejně nesporně významnou roli hraje názorová autorita i pro lidi v produktivním věku, u kterých tuto názorovou autoritu často suplují právě zástupci politických stran a hnutí. Ti jsou také hlavním důvodem, ze kterého pramení český krátkodobý i dlouhodobý euroskepticismus. Dlouhodobí euroskeptici si jednoduše zvykli na fakt, že Evropská unie je něco špatného, proti čemu je zapotřebí se vyhraňovat, stejně jako se po desetiletí vymezují hlavní kritici Evropské unie. Teorie racionální nepozornosti znemožní dlouhodobým euroskeptikům skutečné zvážení ideologických otázek, tento fakt dokazují v kapitole 4.5.

Krátkodobí skeptici sledují názor své politické strany, protože komplikované neprůhledné Evropské unii často nerozumí. Aplikuje se zde jedna z funkcí politických stran – jakési ideologické nálepky, jimž jsem se již věnoval v kapitolách 3.3 a 4.2 této maturitní práce. Toto tvrzení potvrzuje i vyjádření⁴⁸ ústavního právníka Jana Kysely k výsledku parlamentních voleb 2017:

„Svět, ve kterém žijeme, je stále složitější. Spousta lidí je v něm ztracených, trpí úzkostí a teď jim někdo nabízí, že jim pomůže. Ve Spojených státech to byl Donald Trump, v Evropě je to řada jiných lidí, kteří jim říkají, že věci nejsou tak složité, jak vám je tradiční politici předkládají. Mohou být jednodušší a já vám nabízím řešení.“¹

⁴⁷Autorka pracuje v kanceláři Luděka Niedermayera: „Nejhorší je, že učí děti.“, Luděk Niedermayer [online], 07. 02. 2018, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://www.niedermayer.cz/homepage/articles/nejhorsi-je-ze-uci-deti>

⁴⁸TNT: Zásadní zpráva voleb? Voliči strany práce hromadně zbehli k miliardáři Babišovi, ceskatelevize.cz [online], 22. 10. 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/specialy/volby-2017/2281645-zasadni-zprava-voleb-volici-strany-prace-hromadne-zbehli-k-miliardari>

5.0 Závěr

Pokud nebudou čeští politici zvyšovat povědomí o skutečném fungování Evropské unie a jejích přínosech, české euroskepsi může předcházet jen Evropská unie. Primárním důvodem euroskepticismu je nedostatečná informovanost o výhodách členství i o samotném fungování Evropské unie. Teorie racionální nepozornosti byla modelem, který demonstroval mnohdy nelogické rozhodování a uvažování lidí v otázce Evropské unie, a to i přes nezpochybnitelné benefity členství. Dosažení lepší informovanosti občanů nejvíce euroskeptických může být dosaženo pouze upozorňováním na praktické výhody. Nabízí se možnost, kdy samotné firmy informují své zaměstnance (manuálně pracující a mnohdy euroskeptické), že česká firma získává zakázky z velké části díky členství v EU, což je z většiny fakticky správným tvrzením. Nicméně výstupem této práce není snaha radit obchodním společnostem nebo Evropské unii, cílem této práce je upozornit na absenci názorové autority, která by objektivně uváděla na pravou míru otázku EU a vystřídala dnešní názorové autority – politické reprezentanty, již téma Evropské unie spíše využívají k vlastním politickým cílům.

Použité zdroje

Autorka pracuje v kanceláři Lud'ka Niedermayera: „Nejhorší je, že učí děti.“, Luděk Niedermayer [online], 07. 02. 2018, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://www.niedermayer.cz/homepage/articles/nejhorsi-je-ze-uci-deti>

Bau, ČTK: Rozhovor s Josefem Středulou – Středula: czexit by přinesl kolaps a propouštění. Odchod z EU by byl ekonomickou sebevraždou, info.cz [online], 16. 02. 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <http://www.info.cz/cesko/stredula-czexit-by-prinesl-kolaps-a-propousteni-odchod-z-eu-by-by-ekonomickou-sebevrazdou-24273.html>

Blažek, Tomáš: Rozdělování obcí na volební obvody: Gerrymandering po Česku?, law.muni.cz [online], 2011, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2011/files/participace/Blazek_Tomas_6233.pdf

BRUTER, M. a Harisson, S.: Understanding the emotional act of voting?, nature.com [online], 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://www.nature.com/articles/s41562-016-0024>

Cahlíková, Jana: Study abroad experience and attitudes towards other nationalities, Cerge-EI, Praha, prosinec 2015

Carpini, M. X.D. a Keeter, S.: What Americans Know about Politics and Why It Matters?, Yale University Press, 1996

Centrum pro výzkum veřejného mínění: Důvěra v evropské a mezinárodní instituce, CVVM [online], duben 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/mezinarodni-vztahy/4333-duvera-v-evropske-a-mezinarodni-institute-duben-2017>

CERGE-EI: Oxfordská univerzita přizvala k pořádání mezinárodní konference CERGE-EI, iForum [online], 30. 09. 2014, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://iforum.cuni.cz/IFORUM-15369.html>

Clarke, H.D.: Why Britain Voted for Brexit: An Individual– Level Analysis of the 2016 Referendum Vote, Oxford Academic [online], 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://academic.oup.com/pa/article/70/3/439/3109029>

Drtinová, Daniela: Rozhovor s Filipem Matějkou – Lidé jsou nepozorní a přeplácují úroky, na hypotékách by mohli ušetřit statisíce, DVTV [online], 29. 09. 2016, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/lide-jsou-nepozorni-a-preplaceji-uroky-na-hypotekach-by-mohl/r~3319384e847f11e6851c002590604f2e/>

EU: Management of EU funding, EU [online], [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/how-eu-funding-works/management-eu-funding_en

EU: Motto EU, Evropská unie [online], 19. 03. 2018, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/motto_cs

Evropská komise: Number of Erasmus students tops 3 million, European Commission [online], Brusel, 08. 07. 2013, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-657_en.htm

Grice, Andrew: Fake news handed Brexiteers the referendum – and now they have no idea what they're doing,

Hanushek, Eric a Woessmann Ludger: Education and Economic Growth, Stanford [online], 2010, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <http://hanushek.stanford.edu/publications/education-and-economic-growth>

Havel, Václav: projev v Evropském parlamentu, Štrasburk, 08. 03. 1994, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=221_aj_projevy.html&typ=HTML

Holecová, Simona a Kopecký, Josef: ČSSD zahájila kampaň za vstup do EU, Hospodářské noviny [online], 07. 03. 2003, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-12435290-cssd-zahajila-kampan-za-vstup-do-eu>

Houska, Ondřej: Vystupme z EU. A uvidíme, jak nejvíc brečí ti, kdo si czexit přáli, Hospodářské noviny [online], 07. 11. 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-65942210-cesi-v-evrope-ondreje-housky-vystupme-z-eu-a-uvnidime-jak-nejvic-breci-ti-kdo>

Hušek, Matěj: Vláda dá 200 miliónů na kampaň pro Evropu, novinky.cz [online], 07. 01. 2003, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/365-vlada-da-200-milionu-na-kampan-pro-evropu.html>

iDnes.cz: Fiala z SPD brojí proti dotacím, jeho firma z nich získala 160 milionů, iDnes.cz [online], 13. 02. 2018, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/mistopredseda-spd-radim-fiala-firma-dotace-fjd/domaci.aspx?c=A180213_093324_domaci_nub

Independent [online], 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <http://www.independent.co.uk/voices/michael-gove-boris-johnson-brexiteuro-sceptic-press-theresa-may-a7533806.html>

Jakl, Ladislav: Blog – Brusel chce zničit příklad, že to jde i jinak, idnes.cz [online], 10. 07. 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://jakl.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=613158>

Jan: Rozhovor s Munebe Alrawi – Kampaň založená na strachu! kárá Okamuru šéf muslimské obce, týden.cz [online], říjen 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/kampan-zalozena-na-strachu-kara-okamuru-sef-muslimske-obce_451843.html

Matějka, Filip a Tabellini, Guido: Electoral Competition with Rationally Inattentive Voters, Praha, ČR a Miláno, Itálie, září 2016

Matějka, Filip, ekonom při CERGE-EI: KOMENTÁŘ – Zrušme stravenky. Snižme raději daně a přidejme učitelům, iDnes.cz [online], 01. 03. 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: https://ekonomika.idnes.cz/filip-matejka-komentar-stravenky-dqh-/ekonomika.aspx?c=A170301_154047_ekonomika_rts

ODS: ODS volí EU, ODS [online], 2002, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: http://www.ods.cz/docs/programy/ODS_voli_EU.pdf

Riishøj Søren: Europeanization and Euroscepticism: Experiences from Poland and the Czech Republic, Taylor&Francis [online], University of Southern Denmark, 2007, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00905990701368746?journalCode=cnap20>

SPD: Politický program SPD, SPD [online], [cit. 19.03.2018], dostupné z: <http://www.spd.cz/program>

TNS opinion & social na objednávku Evropské komise: EUROBAROMETER 87, European Commission [online], květen 2005, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2142>

TNS opinion & social na objednávku Evropské komise: EUROBAROMETER 63, European Commission [online], červen 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/search/eurobarometer/surveyKy/505>

TNT: Zásadní zpráva voleb? Voliči strany práce hromadně zběhli k miliardáři Babišovi, ceskatelevize.cz [online], 22. 10. 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/specially/volby-2017/2281645-zasadni-zprava-voleb-volici-strany-prace-hromadne-zbehli-k-miliardari>

Trachtová, Zdeňka: Rozhovor s Filipem Matějkou – Proč lidé vnímají jen něco? Český ekonom zkoumá racionální nepozornost, iDnes.cz [online], 5. března 2016, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/rozhovor-s-ekonomem-matejkou-d2i-domaci.aspx?c=A160225_171017_domaci_zt

Veselovský, Martin: Rozhovor s Jiřím Payne – EU zasahuje lidem do života tak jak nikdy v dějinách, není demokratická, DVTV [online], listopad 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z:

<https://video.aktualne.cz/dvtv/eu-zasahuje-lidem-do-zivota-tak-jako-nikdo-v-dejinach-neni-d/r~7cf02bf0ceaa11e7a4500cc47ab5f122/>

Veselovský, Martin: Rozhovor s Martinem Buchtíkem – Když nemáte na nové kalhoty a úspory víc jak 10 tisíc, výhody demokracie neřešíte, DVTV [online], 08. 02. 2017, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/kdyz-nemate-na-nove-kalhoty-a-uspory-vic-jak-10-tisic-vyhody/r~f1db46200bfe11e8aca5ac1f6b220ee8/>

Vláda ČR: Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF), Vláda ČR [online], 20. 04. 2007, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/urad-vlady/strukturalni-fondy/fond-regionalniho-rozvoje/evropsky-fond-pro-regionalni-rozvoj-80146/>

Wikipedie: Referendum o přistoupení České republiky k Evropské unii, Wikipedie [online], 16. 02. 2018, [cit. 19. 03. 2018], dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Referendum_o_přistoupen%C3%AD_České_republiky_k_Evropské_unii